

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Václav Klaus a diskurz o národní identitě

Petr Hönig

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program sociologie

Studijní obor sociologie

Bakalářská práce

Václav Klaus a diskurz o národní identitě

Petr Hönig

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jan Váně, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil pouze uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval panu docentovi Váněmu za formální vedení této práce a panu doktorovi Sitkovi za věcné rady a důležité připomínky.

OBSAH

1 ÚVOD	7
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	9
2.1 Definice pojmů	9
2.1.1 Definice diskurzu	9
2.1.2 Definice výpovědi	9
2.1.3 Národní identita.....	10
2.1.4 Národní hodnoty	11
2.2 Vliv diskurzu	11
2.2.1 Diskurz a realita	11
2.2.2 Diskurz a politika	12
2.2.3 Diskurz a identita	13
2.3 Analýza diskurzu	13
2.3.1 Diskurzivní analýza.....	13
2.3.2 Foucaultův přístup.....	15
2.3.3 Diskurz v médiích	16
3 VÁCLAV KLAUS	19
4 ANALYTICKÁ ČÁST	20
4.1 Analytický přístup	20
4.2 Analýza vyjádření.....	21
4.3 Výsledky analýzy.....	29
5 ZÁVĚR.....	30

6 BIBLIOGRAFIE	32
6.1 Primární prameny	32
6.2 Sekundární prameny	33
7 RESUMÉ.....	35

1 ÚVOD

Jelikož se zajímám o politické a sociální dění v České republice, o vliv politické morálky na českou veřejnost a v neposlední řadě o osobu Václava Klause, jeví se mi téma „Václav Klaus a diskurz o národní identitě“ jako vhodné pro mou bakalářskou práci. Ta se obecně soustředí na popis toho, co představuje národní identita pro Václava Klause a zda je nebo není Klausův diskurz o národní identitě nebezpečný. Prostřednictvím rešerše literatury zabývající se diskurzem a jeho vlivem a definicí národní identity a prostřednictvím diskurzivní a obsahové analýzy mediálních vyjádření Václava Klause, která se dotýkají národních hodnot, postojů, zájmů a cílů poté pracuje s následujícími výzkumnými otázkami: 1. Co představuje národní identita pro Václava Klause?; 2. Čím je Klausův diskurz o národní identitě charakteristický?

Cílem práce je tedy zachytit a popsat diskurz Václava Klause ve vztahu k národní identitě. Výzkum je proto založen na kvalitativní metodologii diskurzivní analýzy a kvantitativní metodologii obsahové analýzy, přičemž využívá metodu analýzy mediálních vyjádření. Tato práce obecně klade důraz na analýzu konstrukcí sociálního dění ve vybraných mediálních zprávách a na analýzu interpretativních postupů použitých v těchto konstrukcích. Jako výzkumný vzorek poté využívá mediální vyjádření Václava Klause, která se určitým způsobem dotýkají národní identity a která se objevila v českých médiích v letech 2010 až 2013. To by však k obecnému úvodu stačilo a nyní se již pojďme věnovat výše zmiňovaným problémům, se kterými tato práce obecně pracuje a také konkrétním motivacím, které mě k jejímu sepsání vedly.

Jak již bylo řečeno, soustředí se tato práce na analýzu diskurzu. Ten podle mě představuje určitou rozpravu o určitém tématu, jinými slovy jazyk, jehož prostřednictvím se člověk vyjadřuje. Nepředstavuje však jazyk jako takový, ale jazyk ve vztahu k tomu, o čem se v dané době a oblasti hovoří, jakým způsobem se o tom hovoří a co o tom lze nebo nelze říci. Podle mě se tedy diskurz promítá do oblasti jazyka a jeho možností, přičemž představuje fenomén, který proniká nejen do jazyka jako takového, ale který také ovlivňuje myšlení a jednání druhých. Obecně tedy může být náš kognitivní rámec a naše chápání skutečnosti ovlivněno tím, kdo stojí v pozadí nastoleného tématu a kdo prosazuje vlastní názory a postoje

do veřejné diskuze prostřednictvím jazyka. To je pro mě velice znepokojivé zjištění, a proto mu také věnuji pozornost.

Dnešní doba se vyznačuje rozkvětem moderních technologií, které zasahují i do oblasti jazyka. Příkladem může být vývoj sdělovacích prostředků, veřejného zpravodajství sociálních sítí a podobně. Každá z těchto moderních technologií však hraje roli také ve vztahu k veřejnému mínění. Nechci se na tomto místě zabývat médii ani polemizovat s otázkou jejich vlivu, spíše se snažím zdůraznit, že je více než kdy jindy naše společnost vystavena tlaku mediální produkce sociálních významů. Uvnitř tohoto úhlu pohledu je poté s médii zacházeno jako s prostředníkem, který umožňuje veřejně prezentovat určité významy, nikoli jako s viníkem, který (ne)záměrně ovlivňuje druhé. Média tedy v této souvislosti symbolizují pouze nástroj, jehož prostřednictvím určití lidé užívají určitý jazyk a jehož prostřednictvím produkují určité významy.

Tito lidé zpravidla představují veřejně známé a mnohdy uznávané osobnosti, se kterými se většina z nás nějakým způsobem identifikuje. Příkladem mohou být celebrity, funkcionáři, podnikatelé nebo politici, jejichž názory a postoje se nejen objevují ve veřejné diskuzi, ale také jsou obecně respektovány a přejímány. Na tom samozřejmě není nic špatného, problém však nastává ve chvíli, kdy některá z výše zmiňovaných osobností začne své názory a postoje veřejně prosazovat, ať už k tomu má jakýkoli důvod a ať už to dělá jakýmkoli způsobem. Z řad známých osobností podle mě nejčastěji ovlivňují společenské dění profesionální politici, kteří se jednak rádi veřejně vyjadřují a jednak rádi upoutávají pozornost. Jejich jednání je navíc zpravidla vždy promyšlené a jejich jazyk zpravidla vždy plný sociálních významů.

Václav Klaus je poté nepochybně jedním z takových politiků, kteří po celou dobu své politické kariéry prosazují vlastní diskurz, přičemž v jeho případě hovoříme především o ekologickém, ekonomickém, národním a politickém diskurzu. Klausovy názory a postoje se však v mnoha ohledech jeví jako zavádějící a chybné a jsou často kritizovány zástupci z řad odborné i laické veřejnosti. Jak jsem již naznačil výše, cílem této práce tedy není pouze popis Klausova diskurzu ve vztahu k národní identitě, ale také zachycení jeho nebezpečných aspektů z hlediska možného ovlivňování druhých. Věřím, že v případě dobře odvedené práce bude můj závěrečný výstup přínosný nejen pro popis toho, co představuje národní identita pro Václava Klause, ale také pro snazší a lepší pochopení podstaty jeho národního diskurzu a dále jeho potencionálního vlivu.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Definice pojmů

2.1.1 Definice diskurzu

Diskurz obecně představuje určitou prezentaci sociální reality, která se projevuje prostřednictvím jazykových prostředků a která se ustanovuje prostřednictvím sociálních významů [Antaki 2008: 431]. Z jedné strany diskurz symbolizuje způsob užívání jazyka z hlediska určité rozpravy o určitém tématu, tudíž jej lze považovat za soubor jazykových prostředků, které se objevují v mluvené nebo písemné formě [Homoláč 2006: 329]. Z druhé strany diskurz symbolizuje nejen kompozici vět a souvětí, jejichž prostřednictvím lze něco a nějak říci, ale také kompozici výpovědí, které jednotlivým větám a souvětím předcházejí [Nekvapil 2006: 263].

Diskurz tedy představuje jazyk, jehož prostřednictvím hovoříme o určité události a formujeme sociální realitu, jinými slovy symbolizuje jazyk, který produkuje určité významy a vytváří určité rámce. Tyto rámce se poté vztahují k našemu jednání, které je vždy spojeno s určitým významem a které má nutně diskurzivní povahu, jelikož z daného významu přímo vychází nebo jím je minimálně ovlivněno. Díky tomu dávají jednotlivé diskurzy smysl sami sobě, těm, kteří jejich prostřednictvím formují sociální realitu i těm, kteří podle nich usměrňují vlastní jednání [Hall 1997: 44]. Diskurz lze tedy obecně definovat jako jazyk produkující významy.

2.1.2 Definice výpovědi

Jelikož diskurz představuje jazyk, který produkuje určité významy, lze jej obecně označit za výpověď, která o něčem a nějak vypovídá. Podle Michela Foucaulta [2002] je jakákoli výpověď o jakékoli události nějakým způsobem formulována a organizována, přičemž vždy vybranou událost nějakým způsobem hodnotí a reflektuje. Hranice jednotlivých

výpovědi podle něj navíc nejsou jasně vymezeny a jejich vnější i vnitřní struktura odkazuje k dalším výpovědím a událostem. Každá výpověď tedy představuje jakýsi uzel v rozsáhlé síti produkce významů, který se projevuje pomocí konkrétního jazyka a který ve výsledku formuje sociální realitu.

Přestože žádná z výpovědí neodpovídá ve své podstatě reálnému dění, nabývá v podvědomí člověka díky svým vlastnostem reálné hodnoty. V případě interpretace jakékoli výpovědi v jakékoli formě je proto důležité postihnout nejen její vnější stránku – co bylo řečeno, ale také její vnitřní stránku – jak to bylo řečeno. Jinými slovy jde o to, zacházet s jakoukoli výpovědí jako se souborem vnějších a vnitřních znaků, které konstruují sociální realitu a které nepředstavují objektivní pravdu. Ve vztahu k tomu, co bylo řečeno, je tedy důležité nejen to, co říkáme, ale také to, jak to říkáme, bez toho není možné danou výpověď pochopit [Foucault 2002].

2.1.3 Národní identita

Pojem „národní identita“ je pro nás velice důležitý, avšak symbolizuje natolik abstraktní termín, že jej nelze jasně a objektivně vymezit, a proto s ním budeme pracovat jako s termínem národ. Národ obecně je synonymem národního státu, ve kterém se každý člověk považuje za součást určitého politického celku, jehož občané mají určitá práva a povinnosti [Giddens 1999: 336]. Představa národa je zároveň spojena s rozvojem nacionalismu, jenž lze stručně definovat jako soubor symbolů a přesvědčení, který vyvolává pocit příslušnosti ke konkrétnímu národnímu celku a který je spojen s projevy hrdosti ve vztahu ke konkrétní národní identitě [337].

Národ tedy obecně představuje určitou skupinu, která sjednocuje určité jedince na určitém území a která se vyznačuje určitým politickým uspořádáním garantovaným státem a zákonem. Občané národního státu jsou poté vzájemně spojeni společným zájmem a pocitem sounáležitosti s konkrétním národem, o kterém v případě veřejného prostoru hovoříme jako o národním státu s veřejnými zájmy [Noiriel 2012: 68]. Takové pojetí národa však mnohdy vyvolává dojem, ve kterém jsou národy považovány pouze za jakési aktéry mezinárodní politiky, kteří reprezentují zájmy svého lidu, jenž jim svěřil jejich postavení a vložil jim do rukou jejich moc [82].

2.1.4 Národní hodnoty

Dalším důležitým pojmem jsou pro nás „národní hodnoty“, které je však v době reálně existujících politických uskupení složených z jedinců, kteří jsou ve vzájemné opozici z důvodu zisku a výkonu politické moci, téměř nemožné vymezit [Noiriel 2012: 83]. A to z toho důvodu, že ne každý jedinec disponuje mocí veřejně prosazovat vlastní hodnoty přes odpor a kritiku druhých a odvolávat se přitom na legitimní povahu vlastního jednání a také z toho důvodu, že jsou národní hodnoty stejně abstraktní pojem jako národní identita nebo veřejné mínění, tudíž je nemožné je jasně a objektivně vymezit, aniž bychom se přitom dopustili nějaké chyby.

V případě národních hodnot se tedy musíme spokojit s faktem, že se nejedná o produkt národního státu a jeho zájmů, ale o produkt generovaný mediálními prostředky na popud sociálního aktéra disponujícího politickou mocí [Noiriel 2012: 92]. Vyjdeme-li poté z předpokladu, ve kterém každý národ žije vlastním životem, který se odehrává v určitém kontextu a který vychází z konkrétních hodnot, jež však nejsou dány jednou provždy, ale mění se na základě zprostředkovaných zkušeností, musíme pouze smutně konstatovat, že stejně jako je nemožné přesně uchopit národní identitu, je nemožné definovat národní hodnoty [Giddens 1999: 38-39].

2.2 Vliv diskurzu

2.2.1 Diskurz a realita

Sociální realitu lze pomocí sociálního konstruktivismu zredukovat na výsledek sociální interakce, ve které je základním předmětem sociologické reflexe otázka významů, které jedinci přisuzují vlastnímu jednání. Takové pojetí sociální reality vychází z moderní teorie sociálního konstruktivismu Petera Bergera a Thomase Luckmanna [1999], podle kterých je sociální realita nestálá a symbolizuje určitý sociální konstrukt. Sociální realita se podle nich formuje prostřednictvím sociální interakce, se kterou úzce souvisí otázka jazyka, který sociální realitu nejen zobrazuje, ale zpravidla ji také spoluvytváří. Otázka jazyka je tedy

spojena s otázkou významů, které pomáhají konstruovat sociální realitu a které dokazují vliv diskurzu na společnost.

Jacques Derrida například ve svých pracích upozorňuje, že jazyk, který používáme, není neutrální a že je nám vždy vnucen těmi, kdož disponují mocí jej veřejně použít. Michel Foucault zase na základě výzkumu vzájemných vztahů mezi věděním a mocí zdůrazňuje, že je možné prostřednictvím jazyka produkovat vědění, které se tváří jako zcela objektivní. Pierre Bourdieu dále dodává, že každý, kdo disponuje mocí veřejně pojmenovávat druhé, výrazně přispívá k vytváření jejich individuální a kolektivní identity, čímž nepřímo směřuje smysl jejich existence. Jazyk, který produkuje určité významy, tedy v žádném případě není neutrální a už vůbec není objektivní, naopak prostřednictvím daných významů vždy někoho ovlivňuje [Noiriel 2012: 50-52].

2.2.2 Diskurz a politika

S přihlédnutím ke konceptům dekonstrukce diskurzů Jacquese Derridy, diskurzivní regularity Michela Foucaulta a symbolické moci Pierra Bourdieua můžeme říci, že diskurz má nemalý vliv na to, jak se lidé mezi sebou dorozumívají a jak jsou veřejně prezentovány sociální významy. Stejně tak ale můžeme říci, že diskurz přispívá k ovládnutí člověka člověkem a umožňuje všem, kdož disponují mocí veřejně hovořit za ostatní, ovlivňovat existenci jednotlivců i skupin prostřednictvím jazyka. Jinými slovy tedy ti, kteří disponují veřejnou mocí, mohou nejen veřejně pojmenovávat druhé, ale mohou také definovat problémy, o kterých ostatní hovoří nebo předkládat argumenty, o které se ostatní opírají [Noiriel 2012: 53-55].

Lidé, kteří disponují veřejnou mocí, se zpravidla organizují v politice, uvnitř které panují mocenské vztahy vzájemné souvislosti, které rozdělují společnost na ty, kteří zastávají dominantní pozice a na ty, kteří zaujímají pozice ovládaných. Není tedy divu, že politici vnucují občanům dané společnosti vlastní jazyk a tím i vlastní hodnoty, názory, postoje a ideje. Dominantní postavení a politická moc jim zkrátka umožňuje hovořit jménem určité sociální skupiny, vymýšlet symboly sounáležitosti, prosazovat vlastní návrhy a ovlivňovat kolektivní paměť. Navíc to mohou dělat takovým způsobem, že se s nimi většina těch, kteří

jsou součástí ovládané skupiny, nepřímo identifikuje a přisoudí jejich jednání legitimní status [Noiriel 2012: 84-85].

2.2.3 Diskurz a identita

Přestože je národní identita velice problematický pojem, objevuje se často v repertoáru různých politických elit. Podle Pavla Sitka [2011] je na úrovni politických diskurzů potřeba pracovat s národní identitou jako s populistickým argumentem, který umožňuje získat politický kapitál a který nepřímo ospravedlňuje politické jednání. Historická zkušenost podle něj navíc ukazuje, že prosazení tématu národní identity do veřejného prostoru politickými elitami je s ohledem na sociální kontext vždy účelové a pro společnost nebezpečné téma. Příkladem může být nárůst různých forem extremismu, nacionalismu, rasismu nebo xenofobie v důsledku vytváření obecných politických dichotomií typu: my vs. oni, bezpečné vs. nebezpečné a podobně.

V současné době zkrátka existuje vzájemná provázanost a vzájemný vliv mezi politickými diskurzy a sociálním děním, přičemž ve vztahu k prezentaci národní identity hraje zásadní roli jazyk [Sitek 2011: 34-35]. Téma národní identity se poté nejčastěji objevuje v době, kdy je potřeba získat politický kapitál, například před evropskými volbami, nebo když je potřeba ospravedlnit politické jednání, například důsledky špatného rozhodnutí. Proto je sociologická reflexe politického konceptu národní identity velice důležitá, jelikož nám umožňuje blíže pochopit nevyřčené cíle politických elit, které nás prostřednictvím svých veřejných projevů mnohdy dostávají tam, kde nás chtějí mít, aniž si to většina z nás vůbec uvědomuje [Sitek 2011].

2.3 Analýza diskurzu

2.3.1 Diskurzivní analýza

Analýza diskurzu nepředstavuje přesně vymezenou výzkumnou metodu nebo teorii, naopak se profiluje jako ne zcela konkrétní oblast výzkumu, která je svým způsobem velice

specifická a univerzální. Diskurzivní analýza obecně symbolizuje analýzu jazyka, která věnuje pozornost dvěma následujícím aspektům výzkumu: 1. interní vztahy uvnitř konkrétní výpovědi; 2. zapojení konkrétní výpovědi do reálných souvislostí. První oblast zahrnuje analýzu jazyka z hlediska jeho organizace, druhá oblast naopak analyzuje jazyk z hlediska jeho významů. Můžeme tedy říci, že se diskurzivní analýza obecně soustředí na analýzu užitého jazyka, při které se zajímá nejen o jeho podobu, ale také o jeho obecný vliv. Z hlediska diskurzivní analýzy poté rozlišujeme několik výzkumných tradic, které se od sebe vzájemně odlišují svými výzkumnými přístupy: 1. konverzační analýza; 2. interakční sociolingvistika; 3. diskurzivní psychologie; 4. kritická analýza; 5. Bachtinův přístup; 6. Foucaultův přístup. Výzkumná oblast diskurzivní analýzy se následně formuje prostřednictvím těchto tradic, které se vzájemně doplňují a rozvíjí a které umožňují vznik specifických metod, jež však nelze jasně ukotvit [Nekvapil 2006: 263-266].

Podle Charlese Antakiho [2008] představuje diskurzivní analýza různé věci pro různé lidi, což je její největší slabina. Jinak se ale podle něj věnuje dvěma důležitým a zároveň vzájemně souvisejícím otázkám: 1. jazyk a jeho vztah k reálnému dění; 2. identifikace činitelů skrývajících se za konkrétním jazykem. Diskurzivní analýza se tedy obecně snaží identifikovat konkrétní diskurzivní praktiky prostřednictvím konkrétního typu analýzy, z čehož lze usuzovat, že se výzkumné postupy jednotlivých analýz zpravidla liší přístupem od přístupu. Srovnáme-li však mezi sebou jednotlivé přístupy, dobereme se zajímavého zjištění, ve kterém jsou všechny formy diskurzivní analýzy založeny na stejných filozofických premisách, které obecně odsuzují objektivní povahu jakéhokoli vědění. Naopak ve vztahu k teoretickému modelu, metodologickému přístupu a technice analýzy se od sebe jednotlivé formy diskurzivní analýzy mnohdy zásadně odlišují [Philips, Jorgensen 2002: 4-8]. Přesto mají jednotlivé formy diskurzivní analýzy společný základ, který je řadí do proudu sociálního konstruktivismu a který se promítá do obecného pojetí diskursu. Ten lze poté uchopit například jako konkrétní projev reálné promluvy na straně konverzační analýzy nebo jako konkrétní roli v produkci významů na straně Foucaultova přístupu [20-22].

V případě diskurzivní analýzy tedy hovoříme o výzkumném přístupu, který má mnoho podob a který je zpravidla velice subjektivní. Položíme-li si poté otázku, proč vlastně v sociologii používáme diskurzivní analýzu, odpověď bude znít zhruba takto: analýza dokumentů, argumentace a obecně toho, co bylo řečeno, není pro sociologii ničím novým, avšak žádná z dříve prováděných analýz nevěnuje jazyku takovou pozornost, jakou mu věnuje

diskurzivní analýza. Ta přistupuje k tomu, co bylo řečeno, nejen z hlediska vlastního obsahu, ale také z hlediska sociálních významů, což jí umožňuje pracovat s jazykem jako s nástrojem, který se nějak projevuje a který produkuje určité významy [Vávra 2008: 204-208]. Diskurzivní analýza tedy obecně představuje základní soubor metod a teorií, které lze použít při výzkumu jazyka. Obecně ji lze také shrnout jako důležitou součást studia významotvorných praktik, které se projevují prostřednictvím určitého jazyka a které jsou hlavním předmětem jeho zájmu. Tento specifický přístup k výzkumu jazyka poté vychází z předpokladu, ve kterém je jazyk nedílnou součástí sociální reality a je s ní obecně svázán z hlediska produkce sociálních významů [Wetherell, Taylor, Yates 2001: 4].

2.3.2 Foucaultův přístup

Foucaultovo pojetí diskurzivní analýzy úzce souvisí s jeho konceptem diskurzu, který nebyl nikdy zcela vymezen. Z toho důvodu není možné uchopit Foucaultův přístup jako takový a aplikovat jej bez dalších úprav na konkrétní výzkum. Foucaultův přístup vyžaduje určitou rekonstrukci ve vztahu k jednotlivým metodám a teoriím, které lze v rámci přípravy výzkumu nebo přímo v jeho průběhu využít. V případě tohoto typu diskurzivní analýzy se tedy nelze spolehnout na předem definované postupy, ale je nutné uplatnit také určitou dávku sociologické imaginace [Kendall, Wickham 1999: 8-9]. Jak už bylo řečeno výše, Foucaultův přístup je přímo spojen s jeho konceptem diskurzu, který lze obecně definovat jako systém pravidel, podle kterého se zevnitř i zvenku organizuje jakákoli forma výpovědi. Foucaultův přístup proto vychází z konkrétních výpovědí, z nichž každá je produkována a organizována určitými lidmi za určitých podmínek, přičemž předmětem jeho zájmu je samozřejmě jazyk, který nejen něco a nějak sděluje, ale také něco a nějak vytváří. Jediné, čemu poté Foucaultův přístup nevěnuje dostatečnou pozornost, jsou příčiny vzniku jednotlivých výpovědí a dále proces formování konkrétního jazyka [16-18].

Mnoho výzkumníků, především z řad zástupců kritické analýzy, také upozorňuje, že se Foucaultův přístup dostatečně nevěnuje konkrétním jazykovým projevům. Představitelé kritické analýzy, na rozdíl od zastánců Foucaultova přístupu, obecně věnují větší pozornost jazykovým projevům a zaměřují se na ně více systematicky. Naproti tomu se Foucaultův přístup obecně nezajímá o jazykové projevy nebo konkrétní děj, ale jde mu

primárně o identifikaci významů, jejichž prostřednictvím je konstruována sociální realita [Kendall, Wickham 1999: 48]. Jinými slovy se Foucaultův přístup vyznačuje určitým odstupem od diskurzivní praxe, a to z hlediska jazykových projevů, ke kterým nezaujímá jasné stanovisko. Na druhou stranu se však kritická analýza možná až příliš soustředí na strukturu jazyka a uniká jí přitom struktura významů, které jsou mnohdy implicitně skryty za daným jazykem a nejsou jím přímo explicitně vyjádřeny. Záleží tedy pouze na konkrétním výzkumu a konkrétním výzkumníkovi, jak se k otázce jazykových projevů postaví, přičemž podle Foucaultova přístupu obecně nejsou jazykové projevy důležité, ale jde především o analýzu toho, co a jak daný jazyk ve výsledku říká [41-42].

Dalším nedostatkem Foucaultova přístupu je podle diskurzivní psychologie skutečnost, že Foucault téměř nepracuje s otázkou sociálního aktéra, který se dostává do kontaktu s konkrétním jazykem nebo jej přímo využívá. Podle diskurzivních psychologů jsou to však právě lidé, kdož používají určitý jazyk a konstruují sociální realitu, tudíž se nelze spokojit s Foucaultovým přístupem, ve kterém je moc na straně jazyka a ve kterém se mu lidé musí přizpůsobovat. Je pravda, že se Foucaultův přístup příliš nevěnuje sociálnímu aktérovi a soustředí se spíše na podstatu výpovědi jako takové. Otázkou ale zůstává, do jaké míry je důležité zabývat se tím, proč lidé volí daný jazyk nebo jakým způsobem s ním vlastně pracují. Foucaultův přístup totiž pojímá jazyk jako prostředek, který nejen něco a nějak říká, ale který také produkuje určité významy [Kendall, Wickham 1999: 63-64]. Otázka toho, jak lidé pracují s jazykovými prostředky, potažmo jak a proč mezi nimi volí, tedy není v případě Foucaultova přístupu zcela na místě. Foucaultův přístup k analýze diskurzu totiž počítá s tím, že jakákoli výpověď ve své podstatě neumožňuje člověku, dokud nepochopí její podstatu, obecně pochopit její význam [58].

2.3.3 Diskurz v médiích

Média se dnes výrazně podílí na tvorbě veřejných názorů a postojů, jelikož umožňují vybraným jedincům veřejně prezentovat vlastní hodnoty, názory, postoje a ideje. Z hlediska diskurzivní analýzy tedy hrají důležitou roli, a proto jim na tomto místě věnujeme několik slov. Obecně přitom budeme vycházet z předpokladu, ve kterém jsou mediální sdělení pouhou interpretací a ve kterém nikdy zcela neodpovídají reálnému dění. Prostřednictvím médií lze

obecně podávat svědectví o konkrétní realitě a ovlivňovat jednání a myšlení druhých. Media tak (ne)přímo formují to, co se jejich prostřednictvím dostává do veřejného prostoru a co je zpravidla hlavním bodem veřejné diskuze [Jiráček, Köpplová 2003: 30]. Jinými slovy média předkládají svému příjemci určité informace a tím (ne)přímo formují jeho pohled na sociální realitu. Příjemce sice uvažuje o konkrétním sdělení jako o určité informaci, kterou je potřeba dále zpracovat, ale neuvědomuje si přitom, že hranice tohoto zpracování jsou mu už podvědomě dány formou konkrétního sdělení. V tomto kontextu lze poté s mediálním sdělením pracovat jako s určitým diskurzem, který má určitý význam a určitou formu a který se dostává do veřejného prostoru prostřednictvím médií [McLuhan 2011: 12].

Takové pojetí mediálně prezentovaného diskurzu umožňuje nahlížet na jakékoli mediální sdělení jako na umělý konstrukt, který svými vlastnostmi ovlivňuje vlastnosti svého příjemce. Zároveň umožňuje nahlížet na proces interpretace konkrétního sdělení jako na proces, při kterém příjemce zasazuje prezentované významy do vlastních rámců, které se vztahují ke konkrétním věcem a které jsou porovnávány s jeho zkušenostmi [Jiráček, Köpplová 2003: 31]. V souvislosti s mediální produkcí sociálních významů je dobré také zmínit, že cílem jakéhokoli sdělení je jeho konzumace, a proto je konstruováno tak, aby bylo co možná nejlepší. Od toho se poté odvíjí i jednotlivé znaky konkrétního sdělení, které se může na první pohled rozcházet s prezentovanými významy, jelikož bylo zkonstruováno například na principu binárních opozic – protiklad nebo obrácené logiky – epizeuxis [32]. Obecně je tedy důležité soustředit se při diskurzivní analýze mediálních vyjádření nejen na jejich obsah a jazykové projevy, ale také na jejich argumentační postupy a prezentované významy. Každá z těchto kategorií totiž ve výsledku odráží jak strukturu jazyka, tak strukturu významů, které se v analyzovaném vyjádření objevují [McLuhan 2011: 26].

Stejně jako diskurz mají i média konstruktivistický základ, který se obecně snaží zamaskovat. V praxi to vypadá tak, že dané sdělení prezentuje danou realitu jako objektivní celek. Ten však ve skutečnosti odráží pouze konkrétní prezentaci konkrétního diskurzu. Můžeme tedy říci, že daný diskurz produkuje prostřednictvím mediálního sdělení sociální významy, které jsou vydávány za objektivní a které formují sociální realitu. Falešnou představu sociální reality poté podporují mediální koncepty uvěřitelnosti a pravděpodobnosti, které zobrazují prezentované skutečnosti takovým způsobem, aby se co nejvíce přiblížili reálnému očekávání. Díky tomu lze falešné představy prezentovat jako objektivní realitu, přestože představují pouze sociální významy, které tuto realitu pomáhají

vytvářet. Mediální sdělení tedy obecně představují určitou interpretaci určité události, která se svou povahou obecně přizpůsobuje tomu, co je pro daný diskurz nejlepší. Z hlediska diskurzivní analýzy je proto vhodné přistupovat ke konkrétnímu mediálnímu sdělení jako k falešné sociální realitě, která se sice jeví jako přirozená a srozumitelná, ale která ve skutečnosti postrádá jakoukoli míru objektivitu [Jirák, Köpplová 2003: 33-36].

3 VÁCLAV KLAUS

Předtím, než přistoupíme k analytické části, bych rád stručně představil osobu Václava Klause. Jednak si myslím, že tato kapitola svým charakterem odlehčí našim mozgovým závitům a jednak to považuji za správné vůči samotnému Václavu Klausovi. Václav Klaus se narodil na pražských Vinohradech 19. června 1941 a v Praze a jejím okolí prožil celé své dětství. Vysokoškolské vzdělání získal na VŠE v Praze, přičemž ekonomie se stala jeho celoživotním zájmem i profesním zaměřením. Kromě Prahy studoval v šedesátých letech také v Itálii a USA a od roku 1966 působil jako vědecký pracovník v Ekonomickém ústavu při ČSAV. V roce 1970 byl z politických důvodů z ČSAV vyhozen, a proto se rozhodl pracovat ve Státní bance. Do roku 1989 nebyl členem žádné politické strany, avšak ihned po Sametové revoluci vstoupil do veřejné politiky a stal se ministrem financí federální vlády. Na konci roku 1990 se stal také předsedou Občanského fóra, po jehož zániku v dubnu 1991 spoluzaložil pravicově orientovanou politickou stranu známou dnes jako ODS, jejímž předsedou byl od jejího založení až do prosince 2002. V roce 1991 byl jmenován místopředsedou vlády ČSFR a o rok později již vyhrál s ODS parlamentní volby a stal se předsedou vlády. V této roli se podílel na rozdělení československé federace a vzniku samostatné ČR. V roce 1996 ve volbách do Poslanecké sněmovny svůj post obhájil, avšak po rozpadu vládní koalice v listopadu 1997 byl nucen podat demisi a věnovat se předčasným volbám. Od roku 1998 působil jako předseda Poslanecké sněmovny, a to až do roku 2002, kdy se rozhodl kandidovat na post prezidenta ČR. V únoru 2003 se poté stal českým prezidentem, přičemž svůj mandát v roce 2008 obhájil. Od března 2013, kdy skončilo jeho desetileté volební období ve funkci prezidenta republiky, působí v Institutu Václava Klause a věnuje se především zahraničním návštěvám a veřejným přednáškám. Ve volném čase čte knihy, poslouchá hudbu, hraje tenis, chodí lyžovat nebo se věnuje publikační činnosti, přičemž pozadu nezůstává ani jeho rodina, tedy manželka Livie a synové Václav a Jan. Když už byla řeč o publikační činnosti, Václav Klaus do této doby publikoval již více než 40 knih, které se nejčastěji věnují společenským tématům, politickým otázkám, ekonomickým problémům a evropské integraci. Pro zajímavost je také držitelem několika mezinárodních vyznamenání a čestných univerzitních doktorátů, které získal od řady významných organizací a světových univerzit [online].

4 ANALYTICKÁ ČÁST

4.1 Analytický přístup

Za empirický základ této práce lze označit analýzu dokumentů, která patří k standardním metodám kvalitativního výzkumu a kterou lze kombinovat s dalšími výzkumnými metodami. Při analýze dokumentů lze postihnout osobní, skupinové, vědomé i nevědomé hodnoty, názory, postoje a ideje a analyzovat informace, ke kterým bychom se s použitím jiných metod těžko dostali. Další výhodou analýzy dokumentů je, že nezkrsluje informace, které jsou obsaženy v dokumentech a které jsou podrobeny analýze a že její výsledky ovlivňuje pouze výzkumník výběrem dokumentů [Hendl 2005: 132].

V našem případě jsou analyzována mediální vyjádření Václava Klause, která se dotýkají národních hodnot, postojů, zájmů a cílů a která jsou podrobena diskurzivní a obsahové analýze. Diskurzivní analýza věnuje pozornost obsahu a organizaci vybraných mediálních zpráv a klade důraz na analýzu konstrukcí sociálního dění a interpretativních postupů použitých v těchto konstrukcích [Hendl 2005: 267]. Obsahová analýza doplňuje získaná zjištění o analýze četností výskytu jednotlivých obsahů v jednotlivých zprávách, čímž nepřímo potvrzuje výsledky pořízené diskurzivní analýzou [Hendl 2005: 133].

Pro analýzu mediálních vyjádření a zachycení národního diskurzu Václava Klause a jeho charakteristických znaků je poté diskurzivní analýza nejen vhodná, ale i klíčová. Jejím prostřednictvím lze postihnout způsob nakládání s jazykem a soustředit se přitom na analýzu významů, které jsou utvářeny a interpretovány v určitém sociálním kontextu. Tento způsob analýzy zároveň nabízí možnost pracovat s jazykem nejen jako se souborem abstraktních pravidel, ale jako s nástrojem, jehož prostřednictvím lidé uvažují o sobě samých, rozumějí druhým, mluví o určité události a jednájí určitým způsobem [Kobes 2013: 4].

Tato práce poté vychází z diskurzivního přístupu Michela Foucaulta [viz teoretická část] a soustředí se na identifikaci jazyka, jehož prostřednictvím je v sociálním kontextu konstruována sociální realita. K zachycení jazykových a významových struktur diskurzivního materiálu využívá analytické postupy, které se opírají o analýzu vnějších a vnitřních znaků analyzovaného textu. Pozornost je tedy věnována jazykové a významové struktuře mediálních

vyjádření, která se dotýkají národních hodnot, postojů, zájmů a cílů a která odráží Klausův přístup k národní identitě a jeho prezentaci jako platného národního diskurzu.

4.2 Analýza vyjádření

Analýza vyjádření je rozdělena do dvou částí. V té první jsou vybraná vyjádření podrobena diskurzivní analýze z hlediska jejich obsahu a organizace. V té druhé jsou tato vyjádření podrobena obsahové analýze z hlediska četností výskytu jednotlivých obsahů v jednotlivých textech.

Vyjádření podrobená analýze představují oficiální tisková sdělení Václava Klause, která se objevila v českých médiích v letech 2010 až 2013. Tato vyjádření jsou uložena v internetovém archivu Václava Klause v sekci tisková sdělení a jsou dostupná na internetové adrese: www.klaus.cz.

Hlavním kritériem pro výběr jednotlivých vyjádření je jejich vztah k národní identitě a dále jejich dostupnost a oficiálnost. Konkrétní vyjádření jsou poté vybírána od roku 2010 z toho důvodu, že až od tohoto roku existují internetové stránky Václava Klause s jeho internetovým archivem.

Závěrečné přepisy jednotlivých analýz jsou označeny čísly, která odkazují na rok a pořadí zveřejnění konkrétního vyjádření, které bylo podrobeno analýze. Všechny přepisy jsou zároveň uspořádány do jednoho ze čtyř celků, který je písemně nadepsán a který vždy odkazuje na určitý rok.

Analýza vyjádření zveřejněných v roce 2010:

2010 (1):

V prvním vyjádření s názvem „*Není možné mlčet*“ Václav Klaus reaguje na článek Luboše Palaty zveřejněný v Lidových novinách, který se zabýval Stepanem Banderou a jeho vyznamenáním in memoriam Hrdina Ukrajiny. V úvodu tohoto vyjádření Klaus upozorňuje, že nemá problém s obsahem

článku jako takovým, ale s jeho nadpisem a úvodním odstavcem, ve kterých autor článku řadí Edvarda Beneše mezi střeoevropské politiky, kteří sympatizovali s fašismem. Následně Klaus zdůrazňuje, že není možné takto vynášet soudy o někom, koho český národ považuje za významnou politickou osobnost a koho obecně uznává a respektuje, navíc bez ohledu na historické souvislosti a dobový kontext. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že jsou Palatovy názory nezajímavé a že je jeho jednání nepřijatelné, přičemž Palatu označuje za samozvaného experta, který se snaží přepisovat dějiny. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím potvrzuje to, co říká a znevažuje to, co tvrdí Luboš Palata. Zároveň se Klaus stylizuje do pozice kritika, který odmítá Palatovy názory a do pozice obhájce, který hájí národní zájmy a opírá se přitom o postoj českého národa k osobě Edvarda Beneše, se kterým pracuje jako s národní hodnotou, kterou je v národním zájmu zachovat a kterou je potřeba chránit [Klaus 2010a: online].

2010 (2):

Ve druhém vyjádření s názvem „*Neskutečné názory pana Leschtiny nemohou zůstat bez odpovědi*“ Václav Klaus reaguje na komentář Jiřího Leschtiny zveřejněný v Hospodářských novinách, který se kriticky vyjadřoval k jeho osobě. V úvodu tohoto vyjádření Klaus upozorňuje, že se ho tento komentář snaží pošpinit a že představuje nenávistné plivnutí, se kterým nelze věcně polemizovat. Následně Klaus vysvětluje příčiny vybraných událostí, které komentář zmiňoval, obhajuje vlastní jednání ve vztahu k těmto událostem a pojednává o Leschtinových motivacích, které ho podle něj vedly k sepsání jeho komentáře. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že jsou občané českého státu schopni rozlišit, kdo jedná v jejich zájmu a že na této skutečnosti Leschtinovy názory nic nezmění. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém

vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím potvrzuje to, co říká a znevažuje to, co tvrdí Jiří Leschtina. Na rozdíl od prvního vyjádření je však Klausova rétorika více agresivní a je namířena proti všem, kteří nesouhlasí s jeho názory a kteří podle něj nejsou rozumní. Podle Klause jsou jeho názory v souladu s názorem veřejnosti, a proto staví čtenáře do pozice, ve které si musí vybrat, zdali bude na straně rozumných občanů, kteří jednají v souladu s národními zájmy nebo na straně nerozumných občanů, kteří se ztotožňují s Leschtinovými názory, čímž ve výsledku odvádí pozornost od původního tématu a zároveň ospravedlňuje vlastní jednání [Klaus 2010b: online].

2010 (3):

Ve třetím vyjádření s názvem „*Zamyšlení nad Jürgenem Habermasem*“ Václav Klaus reaguje na článek profesora Habermase zveřejněný v Hospodářských novinách, který polemizoval s otázkou multikulturalismu. V úvodu tohoto vyjádření Klaus představuje osobu profesora Habermase a seznamuje čtenáře s důvody, které tohoto myslitele vedly k sepsání výše zmiňovaného článku. Následně se Klaus pozastavuje nad Habermasovými názory a upozorňuje na jeho přístup k multikulturalismu, který si podle něj zaslouží kritiku v rovině kulturní i politické a který nepředstavuje řešení německých sociálních problémů. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že příčinou německých sociálních problémů není německá národní kultura, ale systém sociálních dávek a označuje Habermasovy názory o národní kultuře a přínosu multikulturalismu za mylné. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím zlehčuje Habermasovy názory a rozvíjí vlastní argumentaci. Stejně jako v případě prvního a druhého vyjádření jsou Klausovy názory prezentovány jako názory, které odpovídají skutečnosti a které jsou v zájmu veřejnosti. Naproti tomu je Klausův způsob vyjadřování ve srovnání s předchozími vyjádřeními poněkud mírnější, přestože zahrnuje

řadu poznámek, které mají čtenáře ujistit, že se profesor Habermas mylí [Klaus 2010c: online].

Analýza vyjádření zveřejněných v roce 2011:

2011:

Ve čtvrtém vyjádření s názvem „*Nad Grušovým rozhovorem v Hospodářských novinách*“ Václav Klaus reaguje na rozhovor s Jiřím Grušou zveřejněný v Hospodářských novinách, který se nepřímo vyjadřoval k jeho osobě. V úvodu tohoto vyjádření Klaus upozorňuje, že se Jiří Gruša nesprávně stylizuje do role českého našince, protože českou zemi vždy kritizoval, nikdy nejednal v jejím zájmu a sám sebe odjakživa považoval za mezinárodního světáka. Následně se Klaus vyjadřuje ke Grušovým odpovědím, které jsou podle něj nepravdivé, uvádí jejich obsah na pravou míru a vysvětluje svůj vztah k Jiřímu Grušovi. Na závěr tohoto vyjádření Klaus odmítá Grušovy názory o českém nacionalismu a politické korektnosti a označuje je za projev arogance a pokrytectví. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím vyvrací Grušova tvrzení a rozvíjí vlastní argumentaci. Podle Klause je jeho jednání v zájmu veřejnosti a odráží pouze národní hodnoty, které nemají nic společného s projevem nacionalismu ani se snahou vystihnout nebo předpovědět náladu českého národa, jak to tvrdí Jiří Gruša. Stejně tak se Klaus vymezuje proti politické korektnosti, kterou obecně označuje za nebezpečný fenomén a prezentuje vážnost a pokoru k českým dějinám, rozvoj a ochranu demokracie a svobody, obhajobu entity českého národa a snahu o jeho budování a samostatnost jako národní hodnoty, ke kterým se vztahuje jeho jednání [Klaus 2011: online].

Analýza vyjádření zveřejněných v roce 2012:

2012 (1):

V pátém vyjádření s názvem „*Odpověď*“ prezidenta na otázku týdeníku *Ekonom*: *Co jsou (jak byste definovali) české národní zájmy?*“ Václav Klaus reaguje na žádost týdeníku *Ekonom*, která se týkala definice národních zájmů. V úvodu tohoto vyjádření Klaus upozorňuje, že jeho koncept národních zájmů vychází z předpokladu, ve kterém je výchozí entitou života všech, kteří žijí na území českého státu, Česká republika. Následně Klaus zdůrazňuje, že bez přijetí tohoto předpokladu a bez respektu k českému státu je zbytečné o národních zájmech mluvit. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že jeho koncept nemá nic společného s projevy nacionalismu a že odráží pouze hodnoty a postoje veřejnosti. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím zdůrazňuje to, co si myslí a prosazuje to, co považuje za správné. Ve své argumentaci Klaus kritizuje stávající uspořádání Evropské unie, které je podle něj nedemokratické a nerovnoprávné a varuje před prosazováním evropských zájmů namísto zájmů národních. Podle Klause je důležité mluvit o národních zájmech, a proto prezentuje svobodu, samostatnost, funkčnost a prosperitu českého státu jako příklady národních zájmů, které vychází z národních hodnot a postojů a které podle něj odráží zájmy veřejnosti [Klaus 2012a: online].

2012 (2):

V šestém vyjádření s názvem „*Hra s ohněm*“ se Václav Klaus vyjadřuje k evropské hospodářské krizi a tuzemským sociálním problémům prostřednictvím příspěvku zveřejněného v deníku *Mladá Fronta Dnes*. V úvodu tohoto vyjádření Klaus představuje jednotlivé důvody hospodářské

krize a vymezuje základní oblasti tuzemských problémů. Následně Klaus zdůrazňuje, že jsou tyto problémy výsledkem výše zmiňované hospodářské krize a že je potřeba se s nimi vyrovnat. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že se vybrané zájmové skupiny snaží tuzemských problémů využít k posílení vlastního vlivu a že jsou v tomto ohledu nejnebezpečnější vybrané mediální skupiny. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím zdůrazňuje to, co si myslí a prosazuje to, co považuje za správné. Klausova rétorika je namířena proti českým médiím, která podle něj stupňují negativní emoce a prohlubují frustraci veřejnosti, a která se podílí na vzniku sociální demagogie a likvidaci politického systému. Podle Klause jsou názory všech, kteří skandalizují vybrané události a vyvolávají společenský chaos pouze projevem individuálních zájmů a je potřeba před nimi varovat, protože jejich důsledky mohou být katastrofální. Klaus se proto stylizuje do pozice obhájce národních zájmů, který soucítí s českými občany a který je na jejich straně a odmítá podvědomou manipulaci veřejnosti prostřednictvím médií za účelem nastolení nových pořádků [Klaus 2012b: online].

2012 (3):

V sedmém vyjádření s názvem „*Úryvek z připravované knihy prezidenta republiky My, Evropa a svět*“ Václav Klaus představuje úryvek ze své připravované knihy *My, Evropa a svět* prostřednictvím příspěvku zveřejněného v deníku *Mladá Fronta Dnes*. V úvodu tohoto vyjádření Klaus seznamuje čtenáře s pocity zklamání a nenaplněnými očekáváními, které ho podle něj vedly k sepsání jeho knihy. Následně Klaus vysvětluje rozdíly mezi vlastním očekáváním a reálným děním z hlediska historického vývoje posledních dvaceti let na poli českém, evropském i světovém. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že se společnost nachází ve stavu, ve kterém nerespektuje evoluční povahu společenského systému a ve kterém se

postupně stává stále méně svobodnou. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím prosazuje to, co říká a znevažuje to, co nepovažuje za správné. Zároveň se Klaus stylizuje do pozice ochránce svobody a demokracie a zdůrazňuje, že situace ve světě směřuje k novodobému komunismu. Ve své argumentaci Klaus varuje před neviditelnými projevy komunismu a prezentuje individuální svobodu, parlamentní demokracii, volný trh a soukromé vlastnictví jako polistopadové hodnoty, které jsou neslučitelné s komunismem a které je v národním zájmu zachovat a chránit [Klaus 2012c: online].

Analýza vyjádření zveřejněných v roce 2013:

2013:

V osmém vyjádření s názvem „*Opravdu nám nevadí zpráva o našem vymírání?*“ Václav Klaus reaguje na článek Jana Kellera zveřejněný v deníku Právo, který se zabýval statistickou projekcí vývoje obyvatelstva do roku 2100. V úvodu tohoto vyjádření Klaus upozorňuje, že se nechce vyjadřovat k výsledkům projekce jako takové, ale k jejímu hodnocení profesorem Kellerem. Následně Klaus zdůrazňuje, že na rozdíl od profesora Kellera negativně hodnotí předpověď úbytku čtvrtiny českého obyvatelstva a zmiňuje důvody, které podle něj vedly profesora Kellera k opačnému názoru. Na závěr tohoto vyjádření Klaus dodává, že Kellerovy názory odráží jeho extrémně levicové a environmentální postoje a označuje jeho jednání za ideologické. Z hlediska struktury jazyka a struktury významů používá Klaus ve svém vyjádření jazykové prostředky, jejichž prostřednictvím potvrzuje to, co říká a znevažuje to, co tvrdí profesor Keller. Stejně jako v případě předchozích vyjádření Klaus prezentuje názory, se kterými nesouhlasí jako názory, které neodpovídají skutečnosti a které nejsou v zájmu veřejnosti. Klaus se stylizuje do pozice kritika, který

odmítá Kellerovy názory a do pozice obhájce, který hájí národní zájmy a vymezuje se proti Kellerovým názorům i proti jeho vlastní osobě. Ve své argumentaci se Klaus opírá nejen o Kellerovy názory, ale také o jeho způsob vyjadřování, který je podle něj jasným důkazem toho, že profesor Keller nejedná v národním zájmu a že je na jeho jednání potřeba veřejně upozornit [Klaus 2013: online].

Analýza četností výskytu jednotlivých obsahů:

Tato část doplňuje zjištění pořízená diskurzivní analýzou o statistickou analýzu četností výskytu jednotlivých obsahů v jednotlivých zprávách. Z hlediska analýzy jako celku však zaujímá pouze vedlejší roli, a proto jí věnujeme pouze několik slov, jejichž prostřednictvím obecně shrneme její poznatky, které nepřímo potvrzují výsledky diskurzivní analýzy. V každém z analyzovaných vyjádření se tedy objevuje motiv národních zájmů a s ním spojené motivy národních hodnot a postojů. Vzhledem k tomu, že jsou tyto motivy jedním z kritérií výběru jednotlivých vyjádření, není jejich přítomnost v analyzovaných textech nikterak překvapivá. Překvapivá je však jejich vzájemná provázanost a jejich množství ve vztahu k rozsahu analyzovaných textů. Z hlediska četností výskytu jednotlivých obsahů v jednotlivých vyjádřeních se kromě národních motivů objevuje v analyzovaných textech také celá řada dalších motivů, které se vztahují k národním hodnotám, postojům a zájmům. Nejčastějšími motivy jsou v této souvislosti motivy týkající se: nepravdivých tvrzení; nebezpečných názorů; svobody a demokracie; politické korektnosti; mediální manipulace; individuálních zájmů; ekonomiky a hospodářství; evropského uspořádání a environmentálních problémů. Ostatní motivy přítomné v analyzovaných textech se již blíže nevztahují k národním hodnotám, postojům ani zájmům.

4.3 Výsledky analýzy

Obecně můžeme říci, že všechna vyjádření podrobená analýze přinesla konkrétní výsledky ve vztahu ke Klausovu přístupu k národní identitě a jeho prezentaci jako platného národního diskurzu. Z hlediska vlastního obsahu analyzovaných vyjádření se každé vyjádření dotýká národních hodnot, postojů a zájmů, které jsou zasazeny do širších souvislostí a které se obecně vztahují k dalším motivům. Z hlediska jazykových projevů jsou národní motivy prezentovány jako vzájemně provázané a jsou spojeny s otázkou svobody a demokracie, přičemž obecně je Klausův způsob vyjadřování bezchybný a srozumitelný.

Z hlediska argumentačních postupů Klaus používá promyšlenou strategii, jejímž prostřednictvím potvrzuje to, co říká / dělá a kritizuje to, co neříká / nedělá, přičemž jeho způsob argumentace je obecně založen na principu binárních opozic, jejichž prostřednictvím se Klaus vymezuje proti všemu, co podle něj není bezpečné a správné a co podle něj ohrožuje svobodu a demokracii. Z hlediska prezentace významů Klaus obecně konstruuje sociální realitu, ve které je on tím správným a ve které má vždy pravdu, přičemž vlastní hodnoty, postoje a zájmy zpravidla vždy prezentuje jako veřejné sdílené a objektivní.

Z hlediska Klausova přístupu k národní identitě tedy přinesla analýza vyjádření následující výsledky: Václav Klaus chápe národní identitu jako soubor národních hodnot, postojů a zájmů; jednotlivé hodnoty, postoje a zájmy spolu podle něj úzce souvisí; národní hodnoty symbolizují vážnost a pokoru k českým dějinám, rozvoj a ochranu demokracie a svobody, obhajobu entity českého národa a snahu o jeho budování a samostatnost; národní postoje odrážejí postoje všech, kteří žijí v českém státě a kteří hájí jeho zájmy; národní zájmy odrážejí zájmy české veřejnosti a vycházejí z národních hodnot a postojů.

Z hlediska Klausovy prezentace národní identity, potažmo národního diskurzu, přinesla analýza vyjádření následující výsledky: Václav Klaus prezentuje vlastní hodnoty jako hodnoty, které jsou veřejně sdílené a které je potřeba chránit; často se stylizuje do pozice národního mluvčího, který tlumočí národní postoje nebo do pozice veřejného obhájce, který hájí národní zájmy; je přesvědčen, že jedná v národním zájmu a že si to ostatní uvědomují; ty, kteří s ním nesouhlasí, považuje za nerozumné a označuje je za nebezpečné; v případě, že s někým / něčím nesouhlasí, kritizuje ho / to z pozice veřejně sdílené pravdy.

5 ZÁVĚR

Tato práce se pokusila o obecný popis toho, co představuje národní identita pro Václava Klause a zda je nebo není Klausův diskurz o národní identitě nebezpečný. Jejím cílem bylo zachytit a popsat diskurz Václava Klause ve vztahu k národní identitě a ve vztahu k jeho charakteristickým znakům. K tomu využívala následující výzkumné otázky: 1. Co představuje národní identita pro Václava Klause?; 2. Čím je Klausův diskurz o národní identitě charakteristický?; a opírala se přitom převážně o diskurzivní analýzu mediálních vyjádření, která se dotýkala národních hodnot, postojů, zájmů a cílů. Na základě výsledků analýzy poté můžeme říci, že Klaus přistupuje k národní identitě jako k souboru národních hodnot, postojů a zájmů, které jsou podle něj vzájemně provázané. Stejně tak můžeme říci, že národní hodnoty pro něj symbolizují vážnost a pokoru k českým dějinám, rozvoj a ochranu demokracie a svobody, obhajobu entity českého národa a snahu o jeho budování a samostatnost. Posledním zjištěním, ve vztahu ke Klausovu přístupu k národní identitě, je jeho názor, ve kterém národní postoje odráží postoje všech, kteří žijí v českém státě a kteří hájí jeho zájmy a ve kterém národní zájmy vychází z národních hodnot a postojů a symbolizují zájmy české veřejnosti.

Takové jsou obecné závěry ve vztahu k první výzkumné otázce. Ve vztahu k otázce druhé, tedy ve vztahu k charakteristickým znakům Klausova národního diskurzu, můžeme dodat, že Klaus prezentuje vlastní hodnoty jako hodnoty, které jsou veřejně sdílené a které je potřeba chránit. Stejně tak můžeme dodat, že se velice často stylizuje do pozice národního mluvčího, který tlumočí národní postoje nebo do pozice veřejného obhájce, který hájí národní zájmy. Podle výsledků analýzy je Klaus také hluboce přesvědčen o tom, že jedná v národním zájmu a že si to ostatní uvědomují, a proto ty, kteří s ním nesouhlasí, považuje za nerozumné a označuje je za nebezpečné. Posledním zjištěním, ve vztahu k charakteristickým znakům Klausova národního diskurzu, je jeho přístup k těm, se kterými nesouhlasí, ty Klaus kritizuje z pozice veřejně sdílené pravdy a odvolává se přitom na výše zmiňované národní hodnoty, postoje a zájmy. Takové jsou tedy obecné závěry ve vztahu ke Klausovu přístupu k národní identitě a jeho charakteristickým znakům. Nyní již přistoupíme k závěrečnému zhodnocení celé práce, a to z hlediska motivací a očekávání zmíněných v jejím úvodu a z hlediska jejích

výsledků, které jsme před chvílí zasadili do určitého rámce obecných závěrů ve vztahu k výzkumným otázkám.

Obecně tedy vykazuje národní diskurz Václav Klause takové znaky, které ho nejen charakterizují ve vztahu k národní identitě, ale které mu také umožňují ovlivňovat myšlení a jednání druhých. Na to, abychom mohli Klasův národní diskurz obecně označit za nebezpečný a abychom mohli objektivně říci, že někoho skutečně ovlivňuje, však poznatky této práce bohužel nestačí. Přesto však můžeme říci, že analýza Klausových vyjádření přinesla konkrétní popis jeho pohledu na národní identitu a postihla jeho charakteristické znaky. Stejně tak můžeme říci, že svými poznatky položila základ, ze kterého lze vycházet při dalších výzkumech politických diskurzů, čímž obecně splnila základní očekávání, která jsme v jejím úvodu nastínili. Ve vztahu k tomu, jaké významy Klasův národní diskurz prezentuje a jakým způsobem tyto významy produkuje, poté tato práce splnila to, co si předsevzala. Na tomto místě se nabízí tuto kapitolu ukončit, já se však ještě zamyslím nad otázkou národních diskurzů. Ty podle mého názoru do budoucna představují důležitou oblast sociálního výzkumu, jelikož často vymezují veřejně sdílené hodnoty, postoje, zájmy a cíle, které ve skutečnosti veřejné nejsou a které zpravidla ovlivňují mnoho lidí, a proto se k nim ještě na malou chvíli vrátím.

Podle mě je možné prostřednictvím sociálních výzkumů, s jejichž výsledky bude seznámena široká veřejnost, dosáhnout změny na straně těch, kteří do té doby (pod)vědomě přejímali to, co jim jednotlivé diskurzy předkládaly. Jinými slovy věřím, že zmapování znaků národních diskurzů může přispět k odpoutání se od těchto diskurzů. I proto tato práce analyzovala národní diskurz Václava Klause, aby přispěla nejen k jeho popisu, ale také k vyvolání debaty, která by se týkala obecné povahy národních diskurzů. Podíváme-li se totiž na jazykové projevy Václava Klause z perspektivy této práce a položíme-li si přitom otázku, zda mají pozitivní dopad na veřejnost nebo zda byla konána ve prospěch veřejnosti, můžeme na ni bez větších problémů odpovědět, že nikoli. Další přínos této práce spatřuji v tom, že svým způsobem analyzuje nejen národní diskurz, ale také určitou součást politického jednání, což podle mě znamená, že od analýzy diskurzu není daleko k analýze jednání. Proto bychom měli národním diskurzům a jejich analýze obecně věnovat větší pozornost. Na úplný závěr poté můžeme říci, že jednání i diskurz Václava Klause a řady dalších českých politiků určitě stojí za další analýzu.

6 BIBLIOGRAFIE

6.1 Primární prameny

Klaus, Václav. 2010a. Není možné mlčet. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2497>.

Klaus, Václav. 2010b. Neskutečné názory pana Leschtiny nemohou zůstat bez odpovědi. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2501>.

Klaus, Václav. 2010c. Zamyšlení nad Jürgenem Habermasem. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2721>.

Klaus, Václav. 2011. Nad Grušovým rozhovorem v Hospodářských novinách. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2845>.

Klaus, Václav. 2012a. Odpověď prezidenta na otázku týdeníku Ekonom: Co jsou (jak byste definovali) české národní zájmy? [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/3070>.

Klaus, Václav. 2012b. Hra s ohněm. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/3074>.

Klaus, Václav. 2012c. Úryvek z připravované knihy prezidenta republiky My, Evropa a svět. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/3260>.

Klaus, Václav. 2013. Opravdu nám nevádí zpráva o našem vymírání? [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/3423>.

6.2 Sekundární prameny

Antaki, Charles. 2008. „Discourse Analysis and Conversation Analysis.“ *The SAGE Handbook of Social Research Methods*: 431-446.

Berger, Peter, Luckmann, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Brno: CDK.

Foucault, Michel. 2002. *Archeologie vědění*. Praha: Hermann.

Giddens, Anthony. 2000. *Sociologie*. Praha: Argo.

Hall, Stuart. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Homoláč, Jiří. 2006. „Diskurz o migraci Romů na příkladu internetových diskusí.“ *Sociologický časopis* 42 (2): 329-351.

Jirák, Jan, Köpplová, Barbara. 2003. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál.

Kendall, Gavin, Wickham, Gary. 1999. *Using Foucault's Methods*. London: SAGE Publications.

Kobes, Tomáš. 2013. „Identifikace a praxe homosexuálů a transsexuálů ve východoslovenských romských osadách.“ *Sociologický časopis* 49 (1): 3-27.

McLuhan, Marshall. 2011. *Jak rozumět médiím: Extenze člověka*. Praha: Mladá fronta.

Nekvapil, Jan. 2006. „Úvodem k monotematickému číslu: Analýza diskurzu.“ *Sociologický časopis* 42 (2): 263-267.

Noiriel, Gérard. 2012. *Úvod do sociohistorie*. Praha: SLON.

Phillips, Louis, Jorgensen, Marianne. 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications.

Sitek, Pavel. 2011. "(Národní) identita" a "integrace" přistěhovalců do společnosti ve Francii: úroveň diskursů a každodenní žitá realita. In: *Etnické komunity: integrace, identita*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, s. 29-70.

Václav Klaus – životopisná data. [online]. In: *Klaus.cz*. [cit. 01. 01. 2016]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2470>.

Vávra, Martin. 2008. Diskurz a diskurzivní analýza v sociologii. In: *Soudobá sociologie II. Teorie sociálního jednání a sociální struktury*. Praha: Karolinum, s. 204-221.

Wetherell, Margaret, Taylor, Stephanie, Yates, Simeon. 2001. *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: SAGE Publications.

7 RESUMÉ

Václav Klaus and discourse on national identity

Topic of this bachelor's thesis is Václav Klaus's discourse on national identity. This bachelor's thesis deals with Václav Klaus's conception of national identity and whether his national identity discourse is or is not harmful. The research is based on qualitative methodology of discourse analysis and on quantitative methodology of content analysis and statements made for media are analyzed. Main question for research are following: 1. What does national identity mean for Václav Klaus?; 2. What the characteristics of his discourse on national identity are? The purpose of this bachelor's thesis is a general description of the views of Václav Klaus on national identity and national discourse and next in this bachelor's thesis I would also like to offer a general insight into his national identity discourse and investigate its characteristics and potential influence on society and the construction of reality.

KEY WORDS: discourse; identity; discourse analysis; Václav Klaus